

Nd.

494. Nefndarállt

um frumv. til laga um einkasölu á útfluttri síld.

Frá minni hluta sjávarútvegsnefndar.

Við, sem teljum að frjáls verslun eigi að vera höfuðreglan í viðskiftalíf-
inu, viðurkennum fúslega, að undir vissum kringumstæðum sje eigi aðeins leyfi-
legt, heldur og skylt og óumflýjanlegt, að víkja frá reglunni. Við álitum, að í isl.
atvinnulífi beri hvergi meira á göllum en minna á kostum frjálsrar verslunar en
einmitt í sildarversluninni, enda höfum við með stuðningi okkar við »lög um
sölu á síld«, er samþykkt voru á Alþingi 1926, sýnt, að að okkar dómi á einmitt
sildarsalan að vera undantekning frá reglunni.

Pegar við nú leggjum til, að ofangreint frumv. um einkasölu á útfluttri
síld verði felt, er það þá líka fyrst og fremst vegna þess, að við teljum lögin frá
1926 betri en frumvarpið, og skulu nú leidd rök að því. Verða »lög nr. 51, 15.
júni 1926, um sölu á síld« til hægðarauka hjer aðeins nefnd »lögin«, til aðgrein-
ingar frá frumvarpinu.

Heimild. -- Skylda.

Lögin *heimila* atvráðh. að veita fjelagi atvinnurekenda einkasölu á út-
fluttri síld, enda sje öllum þeim, er gera út skip til síldveiða eða síldarsöltun
reka, heimil þátttaka í fjelaginu. Það er því á valdi ráðherra, hvort einkasala
verður upp tekin, og ættu a. m. k. stuðningsmenn stjórnarinnar að una því til
jafns við fyrirmæli frv., er beint ákveða, að einkasalan taki til starfa í ár, en af
ástæðum, er síðar greinir, þykir hentara, að þetta sje ekki fastákveðið að svo stöddu.

Stjórnarfyrrirkomulag.

Lögin ákveða, að 3 menn fari með stjórn og framkvæmdarstjórn einkasöl-
unnar. Í fyrsta skifti skipar ráðherra stjórnina til 4 ára, þannig að eftir hlutkesti
gengur einn úr henni eftir 2 ár, en síðan einn árlega, en *fjelagsmenn kjósa menn
í staðinn*.

Samkv. frumv. hefir 5 manna útflutningsnefnd yfirstjórn einkasölunnar, og
kýs hún 2 framkvæmdarstjóra. Útflutningsnefnd skal kosin til 3 ára í senn,
þannig að 3 kýs sameinað Alþingi, hinn 4. Útgerðarmannafjelag Akureyrar, en
hinn 5. verkalýðssamband Norðurlands.

Í þessu er veigamesti munurinn á lögunum og frv., og teljum við galla
frumv. svo stóra, að ógerningur sje að samþykkja það.

Sú hugsun, er lá til grundvallar fyrir lögunum, er þessi:

Sildarsalan er, sumpart fyrir sjálfskaparvætti, komin í það horf, að óvið-
unandi er. Heppilegasta leiðin út úr ógöngunum mundi auðvitað sú, að atvinnu-
rekendur bindist frjálsum samtökum um viðreisn og eflingu atvinnurekstrarins, al-
veg án afskifta löggjafans, en vegna þess að ýmsir þeir Íslendingar, er að nafninu
til reka þessa atvinnu, eru aðeins verkfæri erlendra manna, og með því að hags-

munir hinna erlendu húsbænda eigi eru hinir sömu og íslensku atvinnurekendanna, þykir sýnt, að frjáls samtök komist eigi á, og er því beiðst lögverndar og ráðherra heimilað að veita fjelagi atvinnurekenda einkasölu. Til þess svo að fyrirbyggja, að áhrifa »leppanna« gæti á stjórn fyrirtækisins, er ráðherra falið að útnefna stjórnina til árabils, er þykir hæfilega langt til þess að ætla megi, að »lepparnir« hafi heltst úr lestinni. Síðan taka fjelagsmenn völdin í sínar hendur og velja sjálfir sína forystumenn. Er hjer að vísu brotið lögmál frjálsrar verzlunar, en þó reynt að sneiða hjá göllum einkasölu svo sem frekast er unt.

Frumvarpið aftur á móti felur í sjer alveg ómengaða galla einkasölu. Meiri hluti útflutningsnefndar skal kosinn af Alþingi, og með því meirihlutavald á allri stjórn fyrirtækisins tekið úr höndum þeirra, er mest eiga undir afkomu fyrirtækisins.

Hjer skal eigi fjölyrt um það, hver höfuðgalli það er á einkasölu alment, að hún gefur miklu minni tryggingu en frjáls verzlun fyrir því, að hæfustu menn veljist til að stjórna fyrirtækjunum, en á hitt bent, að svo fráleitt sem það er, að ráðherra tilnefni stjórnina, er þó hitt miklu verra, að fela Alþingi þann vanda, enda er það í almæli, að í vali Alþingis ráði flokksbræðralagið eigi síður en hæfileikar og þekking. Nefni ráðherra stjórnina, ber hann og hann einn ábyrgðina. En kjósi Alþingi hana, er ábyrgðin svo dæifð, að enginn einn finnur til þungans, en einmitt ábyrgðin er aðaltrygging þess, að valdhafinn við valið hafi að minsta kosti hliðsjón af hæfileikunum.

Að öðru leyti skal þetta sagt um skipun útflutningsnefndar:

Einn maður skal kosinn af útgerðarmannafjelagi Norðurlands. Þótt lítið hafi verið lífsmark með þeim fjelagsskap, mun hann þó hjara, og munu 7 menn í fjelaginu. Þeim skal nú úthlutað valdi til þess að kjósa mann í útflutningsnefndina, en hjer syðra er 20 ára gamall blómlegur fjelagsskapur útgerðarmanna, og er með öllu gengið framhá honum. Til þess að sýna, hversu höfundar frv. virða rjettlætið gersamlega að vettugi hvað þetta snertir, skal hjer sett stutt skýrsla, er bregður upp mynd af hagsmunahlutfalli Norðlendinga og annara landsmanna við síldveiðar á síðastliðnu sumri:

Heimilisfang	Herpinótaskip	Reknetabátar	Afli í hektólitrum
Norðurland.....	25	30	148000
Vesturland	5	14	52000
Austurland	3	3	23000
Suðurland	43	48	384000
	<u>76</u>	<u>95</u>	<u>607000</u>

Skýrsla þessi skýrir sig sjálf og sýnir ljóslega, hversu hagsmunir flestra útgerðarmanna eru fyrir borð bornir og fengnir Norðlendingum. Meiri hl. sjávarútvegsnefndar sýnist einnig hafa komið auga á, að hjer hilti undir eitthvert órjettlæti, en þó mist sjónar á því aftur. Í áliti sínu segir meiri hl.:

»Með nokkrum rjetti heflr því verið haldið fram, að með frv. væru sjerstaklega dregnir fram hagsmunir norðlenskra veiðimanna, en miður gætt þarfa annara landshluta. En þegar þess er gætt, að aðalsíldveiðasviðið með ströndinni

er norðanlands, austan og vestan, þá er Eyjafjörður nokkurnveginn miðstæður á þessu svæði, og eðlilegast meðan einkasalan er á tilraunastigi, að hún hafi þar aðalstöðvar.

Fáum við með engu móti skilið, á hvern hátt landfræðileg lega Eyjafjarðar getur verið því til fyrirstöðu, að eigendur að $\frac{3}{4}$ hlutnum sildarframleiðslu landsmanna fái rjett til þátttöku í stjórnarskipun fyrirtækisins til jafns við hina, er aðeins eiga $\frac{1}{4}$ hluta.

Fimta manninn í útflutningsnefnd á verkalyðssamband Norðurlands að kjósa. Er hjer um nýmæli að ræða í íslenskri löggjöf, nýmæli, sem alveg er eðlilegt, að fram sje horið, þegar þess er gætt, hver gerir það. En hitt mun sjálfsagt þykja nokkrum tíðindum sæta, ef Alþingi umræðullítið gengur inn á þá braut, að fela verkalyðnum stjórn atvinnufyrirtækjanna til jafns við þá, sem framleiðslutækin eiga.

Auk greindra stórgalla á stjórnarfyrirkomulagi einkasölunnar samkvæmt frv., skal á það bent, að það verður sjálfsagt talsvert kostnaðarsamara en samkv. ögunum.

Ýmislegt.

Frv. er um sumt fullkomnara en lögin, en öll gagnleg fyrirmæli þess rúmast innan laganna sem reglugerðarákvæði.

Af minni göllum frv. má nefna, að það gengur miklu skemur en lögin um skylduna til markaðsleitar, en markaðsleitin er einmitt hin mesta nauðsyn, og nýir markaðir frumskilyrði fyrir velgengni þessa atvinnurekstrar.

Í 5. gr. frv. eru einu fyrirmælin, er að því miða að ráða fram úr fjárhagsörðugleikum framleiðenda eftir að einkasala hefst. Er svo fyrir mælt, að stjórn fjelagsins heimilist að taka lán og greiða sildareigendum út á þá síld, er þeir hafa afhent einkasölunni, »enda hvíli engin önnur veðbönd á síldinni«. Nú vill svo til, að fyrir Alþingi liggur annað frv. frá sama höfundi, frv. til laga um verkakaupsveð, er tryggir verkalyðnum veðrjett í síldinni, og gerir hana þá um leið óveðhæfa gegn einkasölunni. Nái það frv. lögfestu, er hætt við, að ofannefnd ákvæði 5. gr. sjeu a. m. k. mjög lítils virði.

Samkv. 7. gr. frv. á stjórn einkasölunnar fyrir 1. júní árlega að tilkynna þeim, er síld ætla að salta, hve mikið þeir megi salta á því ári. Þetta er of og óþarflega seint. Ætti að vera í síðasta lagi 1. maí.

Samkv. 4. gr. er stjórn einkasölu heimilt að ákveða, hvenær fyrst megi byrja og síðast hætta söltun og kryddun sildar árlega. Á það skal bent, að nauðsynlegt er, að í þessum efnum gildi önnur ákvæði um reknetabáta en herpinótaskip.

Ýmislegt fleira er athugavert við frv., en við sjáum ekki ástæðu til að gagnrýna það frekar, nje heldur að bera fram breytingartillögur fyr en sjeð er, hvort það nær að ganga til 3. umr.

Breytingartillögur meiri hluta

eru smávægilegar og að mestu teknar upp úr lögunum. Ein þeirra er þó sjálfstæð og frumleg, og mun ætlað að koma að miklu liði. Er það heimildin fyrir

framkvæmdarstjórn einkasölunnar til þess »að liðsinna viðskiftamönnum einkasölunnar um útvegum á tunnum og salti til verkunar síldinni, ef orðið getur án fjárhættu fyrir einkasöluna«.

Þessi heimild er því skilyrði bundin, að hún sje áhættalaus fyrir einkasöluna, m. ö. o. áhættan hvílir á framkv.stj. persónulega, og er þá bert, að hverfandi litlar líkur eru til þess, að slíkt »liðsinni« komi að nokkru liði, því að af þeim, sem á annað borð ekki eru einfærir um að afla sjer tunna og salts, eru þeir fæstir, sem geta gefið alveg örugga tryggingu fyrir andvirðinu, enda tæplega þess að vænta, að framkv.stj. vilji taka á sig slíka ábyrgð, þótt áhættulítill væri.

Tillaga þessi er því vanhugsuð og gagnslítill.

Við höfum nú lauslega drepitð á höfuðgalla frv. umfram galla laganna, og jafnframt bent á, að ef nauður þykir reka til að hefta frjálsa verslun síldar, er til þess full lagaheimild, en loks skal á það minst, að i hóp útgerðarmanna eru þeir margir, er telja alveg nauðsynlegt að setja einhverjar hömlur á frjálsa síldarsölu, en álita þó eigi aðeins gagnslaut, heldur og beint til óbætans tjóns, að slíkt spor sje stigið fyr en landsmenn hafa umráð yfir síldarverksmiðjum. Hafa útgerðarmenn hvaðanæfa af landinu nýlega átt með sjer fund til að ræða þetta mál, og var á þeim fundi samþykkt svo hljóðandi tillaga:

»Fundurinn mótmælir ríkiseinkasölu, i hvaða mynd sem er, meðan útgerðarmenn hafa ekki aðgæng að fullkomnum síldarverksmiðjum«.

Var tillaga þessi samþ. með 89 atkvæðum gegn 37, en eitt atkvæði kom fyrir hvert skip, er síldveiði stundaði á síðastliðnu sumri.

Tillaga þessi hefir verið send sjávarútvegsnefnd með tilmælum um, að nefndin beiti sjer gegn einkasölufrv., og þótt við leiðum hjá oss að leggja dóm á þá skoðun fundarins, að hættulegt sje að hefta frjálsa síldarverslun fyr en landsmenn hafa fengið umráð yfir verksmiðjum, viljum við verða við ósk fundarins um að leggja til, að frv. verði felt, og jafnframt leiða athygli að því, að frá því að lögin voru samþykkt á þingi 1926 hefir aðstaðan að því leyti breyst, að þá hilti ekki undir neinar framkvæmdir Íslendinga um byggingu eða kaup á síldarverksmiðjum, en nú aftur á móti er ein verksmiðja þegar i eign landsmanna, og auk þess liggur nú fyrir Alþingi frv., sem talið er líklegt, að nái lögfestu, er heimilar ríkisstjórninni að láta reisa á kostnað ríkissjóðs mjög stóra og fullkomna verksmiðju.

Málið liggur því nú þannig fyrir, að miklu er hægara að taka fult tillit til skoðana útgerðarmanna, er til þess að líkum aðeins þyrfti að fresta framkvæmdum laganna um eitt ár, því væntanlega mundi nefnd verksmiðja geta tekið til starfa á næsta ári.

Við leggjum því til, að frv. verði felt og lögin ekki framkvæmd á þessu ári, ef sýnt þykir, að heimildin til að byggja verksmiðju verði samþykkt. Á næsta þingi mætti svo gera þær breytingar á lögunum, er viðeigandi þættu.

Alþingi, 15. mars 1928.

Ólafur Thors,
frsm.

Jóhann P. Jósefsson.